

Marta Andrzejczak

Polska męska biżuteria XXI wieku

Męska biżuteria nie jest zjawiskiem nowym – istniała od początku istnienia ludzkości. Mężczyźni nie tylko oznaczali swoje ciało biżuterią, nadając ozdobom znaczenie symboliczne, ale także a może przede wszystkim za pomocą kosztowności je upiększali. Współcześnie męska biżuteria odgrywa również podwójną rolę, z jednej strony jest ozdobą, z drugiej wzmacnia tożsamość i pozwala na zmanifestowanie swoich poglądów. Tradycyjnie za męską biżuterię przyjęło się uważać spinki do krawatu, czy mankietów koszuli. Jeszcze do niedawna uważano, że elegancki mężczyzna może nosić tylko zegarek. Jednak współcześnie funkcja oraz postrzeganie męskiej biżuterii uległo zmianie. A analizując to zjawisko nie sposób nie odwołać się do przemian, które dokonały się we współczesnej kulturze - nie należy rozpatrywać go w oderwaniu od procesów socjologicznych, psychologicznych oraz kulturowych, które dokonały się w mentalności współczesnego człowieka. Zbyszko Melosik¹, socjolog badający zmieniające się modele męskości we współczesności, zauważa, że nowoczesny mężczyzna zorientowany jest na rozrywkę i zabawę a nie opiekę nad rodziną. Stwierdza, że w przeszłości to ciało kobiety było w kulturze postrzegane jako piękne, atrybutem świadczącym zaś o męskości była inteligencja, siła oraz odwaga. Obecnie natomiast ciało męskie stało się obiektem takiego samego zainteresowania jak ciało kobiety, nastąpiła „feminizacja męskiego ciała” a mężczyzna został zmuszony do dbania o nie. „Nowy paradygmat męskości akcentuje równość oraz partnerstwo mężczyzn i kobiet, uznając te wartości za fundamentalne w tworzeniu nowego ładu społecznego. Zawiera koncepcje androgyniczności i samorealizacji rozumiane jako dążenie do pełni człowieczeństwa”². Współczesny mężczyzna akceptuje zmieniające się realia życia i dostosowuje się do nich. Przestaje eksponować swoje „męskie atrybuty” i zaczyna poddawać się wszechogarniającej modzie. Jest skłonny do zmiany nie tylko sposobu życia, ale także zaczyna eksperymentować ze swoim wizerunkiem. Podkreślenia wymaga fakt, że „nowy

¹ Z. Melosik *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, 2006.

² K. Arcimowicz: *Obraz mężczyzny w polskich przekazach medialnych na przełomie stulecia* w: M. Dąbrowska, A. Radomski (red): *Męskość jako kategoria kulturowa. Praktyki męskości*. Wydawnictwo Portalu Wiedza i Życie, Lublin 2010.

paradygmat pozwala na eksponowanie zarówno cech męskich, jak i kobiecych, pozwala mężczyźnie osiągnąć pełnię indywidualnego potencjału człowieka. Jednak stwierdzenie, że wszyscy mężczyźni poddali się ogólnie panującej tendencji byłoby błędne. Znaczna część z nich stara się osiągnąć kompromis pomiędzy nowoczesnością a tradycją. Teorie socjologiczne podkreślają także fakt, że u współczesnych mężczyzn obserwuje się bunt przeciwko kobiecości - z całą siłą tworzone są przerysowane karykatury męczyzny tradycyjnego A odzwierciedlenie zjawisk dotyczących Polaków żyjących na początku XXI wieku możemy niemal jak w soczewce zaobserwować badając współczesną biżuterię dedykowaną mężczyznom.

Biżuteria w kulturze masowej

Męska biżuteria oferowana w Polsce jest odbiciem bolączek nowoczesnego mężczyzny. Mamy bowiem do czynienia z kilkoma nurtami, które pozwalają Polakom na zaimplementowanie swoich poglądów za pomocą noszonych przez nich kosztowności. Jednym z nich jest biżuteria przeznaczona dla zamożnych mężczyzn, głównie mieszkańców miast, którzy przywiązują ogromną uwagę do swoich strojów oraz dodatków. Socjologia określa ich mianem metroseksualistów³. Nadmierna dbałość o wygląd zewnętrzny sprawia, że mężczyźni ci wybierając swoją biżuterię kierują się modą. Nie chcą nosić uniformu, chcą się wyróżniać co powoduje, że wybierają niekonwencjonalną biżuterię. Mężczyzna „modny” dąży do znalezienia się w centrum uwagi. Biżuteria im dedykowana często całkowicie zrywa z klastycznym sposobem postrzegania kosztowności. Męska ozdoba musi wyzwalać z uprzedzeń. Pozwala na przededefiniowanie biżuterii jako przedmiotu, który nie tylko pełni funkcję ozdobną, ale także ma być funkcjonalny (naszyjniki chroniące przed zimą, czy bransolety z nośnikami pamięci). Mężczyźni poszukujący oryginalnych ozdób a przede wszystkim możliwości wyróżnienia się za pomocą biżuterii i stroju kreują swój wizerunek w oparciu o wzorce dostarczane im przez kulturę masową. W nurcie tym pojawia się także zaobserwować nowe zjawisko, które można odczytywać w kategorii buntu wobec kultury masowej, jednak doskonale się w nią wpisujące. Na polskim

³ Metroseksualizm – termin wprowadzony przez Marka Simpsona w artykule „Meet the metrosexual” 15.09.1994 na łamach „The Independent”, który oznacza młodego, samotnego mężczyznę, dla którego głównym obiektem uwielbienia jest on sam.

rynku biżuteryjnym, ale także odzieżowym pojawiły się ozdoby i dodatki przeznaczone dla grupy, którą współczesna socjologia określa mianem „hipsterów”. Są to samodzielni finansowo, młodzi mężczyźni, którzy deklarują niezależność wobec kultury masowej poprzez ironiczny stosunek do niej. Kreują się na osoby oryginalne, którym zależy na podkreśleniu indywidualnych cech. Stąd ich wizerunek jest wyrazisty. Podkreślają swoją niezależność poprzez „artystyczny” strój, a do tego celu potrzebują biżuterii, która w ich stylizacjach pełni funkcję manifestu. Decydują się zazwyczaj na przerysowaną, niemal karykaturalną sztuczną biżuterię. Im bowiem bardziej wyrazista i kontrowersyjna ozdoba tym lepiej. Co sprawia, że chętnie sięgają po biżuterię dedykowaną kobietom – duże wyraziste naszyjniki, pierścionki z tworzyw sztucznych, masywne bransolety. Socjologiczna analiza zjawiska hipsterów pozwala na wyciągnięcie wniosku, że grupie tej zależy przede wszystkim na ukazaniu swojej wyższości wobec innych. Ich wizerunek ma za zadanie pokazać „lepszość”⁴ Podkreślenia wymaga fakt, że hipser z niezwykłą troską wypracowuje swój wizerunek. Kreuje się na indywidualistę, który poprzez dobór dodatków uwierzytelnia się. Stąd też ciągle poszukiwania nowych możliwości na podkreślenie ekstrawaganckiego stylu – zmiana biżuterii, manipulowanie nią, w celu niemal ciągłego przerabiania i ponownego uwierzytelniania swojego wizerunku.

Uniwersalna ozdoba

Omawiając zjawisko męskiej biżuterii w Polsce nie sposób nie zauważyć kolekcji biżuterii unisex, dedykowanej zarówno do kobiet, jak i do mężczyzn. Uniwersalne ozdoby to przede wszystkim bransoletki z kolorowych koralików, różnokolorowego plastiku, czy sznurki przeznaczone do noszenia na nadgarstku a także naszyjniki. Podkreślenia wymaga fakt, że mężczyźni coraz chętniej decydują się na wybór tego rodzaju ozdób jako symbolu swojej niezależności, ale także chcąc wykreować wizerunek „modnego” człowieka, który przełamuje klasyczne sposoby postrzegania biżuterii. W ich stylizacjach biżuteria pojawia się jako modny gadżet, uzupełnianie stroju. Jeszcze do niedawna uniwersalna moda (unisex) była wykorzystywana przez kobiety, które zapożyczały elementy męskiej odzieży i łączyły

⁴ M. Greif „What was the Hipser?: A Sociological investigation”, n+1 Foundation, Nowy Jork, 2010

je z odzieżą damską. Współcześnie to mężczyźni zapożyczają ozdoby tradycyjnie pojmowane jako kobiece i w oparciu o nie kształtują swój wizerunek.

Fascynacja popkulturą

Wyodrębnienia wymaga również biżuteria przeznaczona dla młodych mężczyzn, która do złudzenia przypomina chłopięce zabawki odwołujące się do fascynacji z dzieciństwa. Młodzi mężczyźni bawiąc się modą wybierają często biżuterię wpisującą się w popkulturę – chcąc podkreślić swój styl oraz niezależność decydują się na ozdoby wykonane klocków lego, świecące lampkami ledowymi naszyjniki odwołujące się choćby do „Gwiezdnych Wojen”, czy kolorowe zawieszki z super bohaterami. Eksperymenty z modą sprawiają, że dorośli i samodzielni mężczyźni chętnie wzbogacają swój strój o „bajkowe” gadzety, wykorzystując biżuterię jako nośnik ich zainteresowania kulturą popularną. Przekraczając granicę wyznaczoną przez tradycyjny sposób postrzegania biżuterii, kpią i bawią się modą a co za tym idzie w nowoczesny sposób „ogrywają” biżuterię.

Mix tradycji z nowoczesnością

Nie można nie zauważyć także mody na biżuterię retro, czyli biżuterię przeznaczoną dla tzw. retroseksualistów, za których socjologia uważa mężczyzn podkreślających w swoich stylizacjach tradycyjne cechy płci. Retroseksualnego mężczyznę można zdefiniować jako mężczyznę, który staje się nowoczesny poprzez inspirowanie się przeszłością. Moda na retro przejawia się w stylu bycia jej przedstawicieli, którzy to na przykład decydują się na szycie garniturów u krawca, używają brzytwy do golenia, ale także zamawiają klasyczne modele biżuterii męskiej. Kreowanie wizerunku przez mężczyzn polega na noszeniu klasycznych, można rzec nawet tradycyjnych, męskich osób. Skłonni są wybierać spinki do mankietów, czy krawatu, łańcuszki z zawieszkami oraz tradycyjne obrączki. Wśród tej grupy można zauważyć tendencję do poszukiwania tradycyjnie rozumianej biżuterii w nowoczesnym designie. Klasyka musi współistnieć z nowoczesnością. Nie można nie zauważyć, że w tym segmencie męskiej biżuterii również mamy do czynienia z niezwykle starannym kreowaniem swojego wizerunku. „Retro” mężczyźni dbają

o swój image, wyszukują biżuterię „tradycyjnie niekonwencjonalną”, bądź po prostu decydują się na jej stworzenie. Wśród tej grupy możemy zaobserwować szczególnie zainteresowanie produktami autorskimi, niepowtarzalną i wykonaną najczęściej z metali i kamieni szlachetnych. Męska biżuteria traktowana jest bowiem przez retroseksualistów jako niezbędny dodatek, który umożliwia im podkreślenie tradycyjnych cech płciowych.

Biżuteria dla wojownika

W nurtach pojawiających się na rynku polskiej męskiej biżuterii można odnaleźć także biżuterię, którą można określić mianem biżuterii buntu wobec współczesności. Nazwana przez Adama Hadrysia samczą, biżuteria ta zrywa z nowoczesnym sposobem postrzegania mężczyzny jako partnera kobiety i osoby, która podąża za modą. Biżuteria samcza to biżuteria, która odwołuje się do wartości typowych dla świata mężczyzn – do siły, odwagi, ale także dominacji. Jest to swoisty manifest buntu wobec kryzysu męskości obserwowanym we współczesnym świecie. Dominują w niej motywy militarne. Odwołuje się do archetypu mężczyzny wojownika, niekiedy nawet samca. Jest atawistyczna, niekiedy wręcz wulgarna. Mężczyźni wybierający ten rodzaj biżuterii są skłonni do podkreślania cech stereotypowo postrzeganych za męskie. Chcą podkreślać swoją siłę i dominować nad innymi, chcą przewodzić. Jak zauważają socjologowie współcześni mężczyźni buntują się przeciwko kobiecości, kreując nieco przerysowane karykatury mężczyzny tradycyjnego⁵. Jest to swoista walka przeciwko zanikaniu stereotypów płciowych. Biżuteria, która powstaje w oparciu o tym ruch to biżuteria przeznaczona dla "twardego" mężczyzny, czyli mężczyzny sukcesu, macho, playboya; mężczyzny muskularnego, bogatego, agresywnego i zorientowanego na walkę. Dlatego też jest ona śmiała w wyrazie, wręcz agresywna. W tym nurcie męskiej biżuterii nie można odnaleźć kompromisu – biżuteria jest bowiem traktowana jako symbol walki z otaczającą rzeczywistością. Jest noszona jako manifest tradycyjnej męskości. Niejednokrotnie jej zadaniem jest podkreślenie statusu społecznego oraz majątności jej posiadacza.

⁵ Z. Melosik *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*, op. cit.

Bodymod

Ostatnim nurtem w męskiej biżuterii, który można pojawił się w Polsce na przełomie tysiąclecia jest biżuteria buntu, sprzeciwu wobec kultury masowej. W męskiej biżuterii pojawia się zjawisko, będące swoistą odpowiedzią na kult ciała, nazwane body modification (bodymod). Kształtowanie ciała za pomocą biżuterii jest z jednej strony wyrazem kulturowego buntu, z drugiej przyczynia się do ponownego definiowania własnej osoby. Mężczyźni, szczególnie młodzi, decydują się na wykorzystanie swojego ciała jako miejsca dla wyrażenia tożsamości. W nurcie tym następuje „zacieśnienie związku pomiędzy Ja a ciałem” które oznacza, że ciało stało się ważnym zasobem w procesie tworzenia indywidualnej tożsamości. Modyfikacja ciała za pomocą biżuterii pozwala na swobodne, niekontrolowane przez nikogo wyrażanie siebie. Stąd młodzi mężczyźni eksperymentują i wykorzystują możliwości jakie daje im współczesna medycyna, umieszczając po skórą implanty czy decydując się surface piercing, czyli przekłucia powierzchniowe, dzięki którym mogą umieszczać kolczyki w takich miejscach jak kark, mostek czy podbrzusze. Niezwykle popularną ozdobą wykorzystywaną przez młodych mężczyzn jest tworzenie tuneli, czyli rozszerzaniu otworów w różnych miejscach ciała, najczęściej w małżowinie usznej, aby nosić tam kolczyki. I mimo że piercing narodził się wraz z ludzkością a pierwsze wzmianki o nim mają ponad 4000 lat to współczesne zjawisko piercingu szokuje. Młodzi mężczyźni chcą nie tyle się wyróżnić na tle społeczeństwa, ale znaleźć się na jego marginesie. Tworzyć swoistą kulturę alternatywną, do której kluczem zrozumienia jest modyfikacja ciała przy pomocy kolczyków i implantów. Poprzez wnikanie wewnątrz ciała i ozdabianie go kolczykami młodzi mężczyźni manifestują swój bunt, sprzeciw wobec kultury masowej. Podkreślają tym samym swój indywidualizm, tworząc ze swojego ciała swoiste dzieło sztuki.

Podsumowując krótki przegląd tendencji w męskiej biżuterii XXI pojawiającej się w Polsce należy zauważyć, że na rynku jubilerskim można znaleźć propozycje dla każdego. Kolekcje biżuterii dedykowanej dla mężczyzn są różnorodne i odpowiadają potrzebom ich użytkowników. Podkreślenia wymaga fakt, że mężczyźni XXI wielu chętnie sięga po biżuterię, która pozwala mu na zmanifestowanie poglądów.

Bizuteria dla mężczyzn staje się nie tyle ozdobą co sposobem na wyrażenie siebie, umożliwia wykreowanie wizerunku.